

**Σαρκική ἐπιθυμία καί σκοποί τοῦ γάμου,
κατά τόν ἱερόν Χρυσόστομον***

τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Κυριακοῦ Τσουροῦ

Ἡ σκέψις καί ἡ θέσις τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου ἔναντι τοῦ γάμου γενικῶς καί τῶν σκοπῶν αὐτοῦ εἰδικώτερον διατυπώνονται εἰς πλεῖστα τῶν συγγραμμάτων του, δύναται δέ νά χαρακτηρισθοῦν ὡς λίαν προοδευτικά καί ρηξικέλευθοι. Καίτοι ὁ ἱ. πατήρ εἰς τά ἔργα τῆς νεότητός του καί δὴ εἰς τό «Περί Παρθενίας», ἐξαίρει τὴν παρθενίαν, ὡς ἰδανικώτερον τρόπον ζωῆς, ἐν τούτοις ἐπανειλημμένως εἰς τά συγγράμματά του καί δὴ ἐκεῖνα τῆς ὠριμότητός του, ἀσχολεῖται ἐκτενῶς μέ τό θέμα τοῦ γάμου, ἀκολουθῶν πιστῶς τόν Ἀπ. Παῦλον, ἔχει μάλιστα ἀφιερῶσει καί ὀλοκλήρους μελέτας του εἰς σημαντικὰς πτυχάς τοῦ θέματος τούτου¹.

Μερισμῶν ὁ ἱ. πατήρ γενικῶς διά τὴν ἠθικὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, ἐξειδίκευσε τό ἐνδιαφέρον του εἰδικῶς εἰς τόν θεσμόν τοῦ γάμου, ὡς θεμελίου τῆς κατὰ Χριστόν συγκροτήσεως τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Διό καί καταφέρεται σφοδρῶς κατὰ τῶν

---

* Ἡ μελέτη αὐτή ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς διδακτορικῆς διατριβῆς τοῦ συγγραφέως, ἡ ὁποία ὑπεβλήθη εἰς τὴν Πανεπιστημιακὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Νεαπόλεως Ἰταλίας, τό ἔτος 1971, μέ τίτλον «Ὁ γάμος κατὰ τόν ἱερόν Χρυσόστομον» (Il matrimonio in S. Giovanni Crisostomo). Περιελήφθη στήν «Ἐπιστημονικὴ Παρουσία Ἐστίας Θεολόγων Χάλκης», τόμος Ζ', Ἀθήναι 2010, σ. 302-322. Μέρος τῆς διατριβῆς του δημοσιεύτηκε στὰ Ἰταλικά (Napoli 1974, 63 σ.).

¹ Τά κυριώτερα τῶν ἔργων του τούτων εἶναι: *Εἰς τό «διά δέ τὰς πορνείας...»*, PG 51, 207-218. *Εἰς τό «γυνὴ δέδεται νόμῳ...»*, PG 51, 217-226. *Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, καί περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας*, PG 51, 225-242. *Εἰς τό «χήρα καταλεγέσθω...»*, PG 51, 321-338. *Εἰς νεωτέραν χηρεύσασαν*, PG 48, 599-610. *Περί μοναδρίας*, PG 48, 609-620. *Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους*, PG 47, 495-514. *Περί τοῦ τὰς κανονικὰς μὴ συνοικεῖν ἀνδράσιν*, PG 47, 513-532. Εἰς ἄλλα ἔργα του ἀσχολεῖται εὐκαιρικῶς, ἐρμηνεύων σχετικὰ χωρία τῶν καινοδιαθηκικῶν κειμένων. Σπεύδομε νά σημειώσωμεν ὅτι, ἡ διαπραγμάτευσις τοῦ θέματός μας δέν πρέπει νά θεωρηθῇ ὡς ἔχουσα ἐπιλεκτικόν χαρακτῆρα. Διεπιστώσαμε, βεβαίως, καί ἔχομε λάβει ὑπ' ὄψει τὴν προοδευτικὴν ἀλλαγὴν τῶν ἀπόψεων τοῦ ἱ. πατρός ἐπὶ τοῦ γάμου ἀπὸ τά συγγράμματα τῆς νεότητός του εἰς ἐκεῖνα τῆς ὠριμότητός του, ὡς καί τὰς περὶ τῆς θέσεως τῆς γυναικὸς ἀπόψεις του εἰς μερικά ἐκ τῶν πρώτων ἔργων του. Αἱ διαπιστώσεις ὅμως αὐταὶ δέν ἐπηρεάζουν τό θέμα μας, πολὺ περισσότερο ὅταν αἱ μεταγενέστεραι ἀπόψεις τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου εἶναι ἐκεῖνα πού ἐκφράζουν ἀσφαλῶς τὴν πραγματικὴν καί τελικὴν διδασκαλίαν του.

ἠθικῶν παρεκτροπῶν τοῦ γάμου, ἀλλά καί κατά τῶν ἐκτός αὐτοῦ παρεκτροπῶν, καταδικάζων τήν μοιχείαν, τήν πορνείαν, τήν πολυγαμίαν, τό διαζύγιον, τήν ὁμοφυλοφιλίαν, τήν προικῶν συνδιαλλαγὴν κ. ἄ.²

Εἰς τήν παροῦσαν μελέτην μας θά περιορισθῶμεν εἰς πτυχάς μόνον τῆς ὅλης σημαντικῆς περὶ γάμου διδασκαλίας τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου, συνοψίζοντες τὰς ἀπόψεις του περὶ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας καί τῆς ἀσκήσεως αὐτῆς ἐν τῷ γάμῳ, ἀφ' ἑνός, καί περὶ τῶν σκοπῶν τοῦ γάμου, ἀφ' ἑτέρου³.

Ἡ σαρκική ἐπιθυμία

Ἡ σαρκική ἐπιθυμία καί ἡ ἄσκησις αὐτῆς εὐρίσκεται, κατά τόν ἱ. Χρυσόστομον, εἰς ἄμεσον καί ἀποκλειστικὴν σχέσιν πρὸς τόν γάμον καί συνδέεται μετ' αὐτοῦ, τόσον κατά τήν σύστασιν ὅσον καί κατά τούς σκοπούς. Ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκικῆς «μίξεως» τῶν συζύγων καί ἡ ἄσκησις αὐτῆς εἶναι περιτταί εἰς τήν παραδεισιακὴν ζωὴν: «Πλασθεὶς δέ ἐκεῖνος ἔμεινεν ἐν παραδείσῳ καί γάμου λόγος οὐδεὶς ἦν ἐδέησεν αὐτῷ γενέσθαι καί βοηθόν, καί ἐγένετο· καί οὐδέ οὕτως ὁ γάμος ἀναγκαῖος εἶναι ἐδόκει. Ἄλλ' οὐδέ ἐφαίνετό πω, ἀλλ' ἔμενον ἐκεῖνοι τούτου χωρὶς καθάπερ ἐν οὐρανῷ τῷ παραδείσῳ διαιτῶμενοι, καί ἐντρυφῶντες τῇ πρὸς πρὸς Θεὸν ὁμιλίᾳ· μίξεως δέ ἐπιθυμία καί σύλληψις καί ὠδῖνες καί τόκοι καί πᾶν εἶδος φθορᾶς ἐξώριστο τῆς ἐκείνων ψυχῆς»⁴. Ἡ πτώσις ἐπιφέρει ὡς ἀναγκαίαν τήν μίξιν πρὸς ὄθησιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πρὸς τήν ἐνότητα καί τήν ἀποφυγὴν τῆς ἁμαρτίας, καί τήν τεκνογονίαν πρὸς διαιώνισιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους⁵. Ἡ μίξις ἐδόθη ἀπὸ τόν Δημιουργόν Θεόν, ὄχι μόνον πρὸς παιδοποιίαν, ἀλλά καί ὡς «παραμυθία οὐ τήν τυχοῦσαν», ὥστε ὁ ἄνθρωπος «ἀκινδύνως» καί ἀπηλλαγμένος πάσης ἀσχημοσύνης νά δύναται νά

² Εἰς τό «διά δέ τὰς πορνείας...», 3, PG 51, 213. Ὁμοίως, 5, PG 51, 216 καί Πρὸς τούς πολεμοῦντας τοῖς ἐπὶ τῷ μονάζει ἐνάγουσιν, 10, PG 47, 346, 361, 362. Εἰς Ματθαῖον, Ὁμιλ. 62,2 (Ματθ.19,9), PG 58, 597. Εἰς τό «γυνὴ δέδετα νόμῳ...»1, PG 51, 219. Περὶ μοναυδρίας 2, PG 48, 612. Αὐτόθι, 48, 611. Εἰς ἐπιστ. πρὸς Ρωμαίους, Ὁμιλ. 4,2, PG 60, 419 κ.ἄ.

³ Διεξοδικῶς ἔχομεν ἀσχοληθῆ με τήν γενικωτέραν περὶ γάμου διδασκαλίαν τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου εἰς τήν διδακτορικὴν ἡμῶν διατριβὴν μέ θέμα «Ὁ γάμος κατά τόν ἱερόν Χρυσόστομον», ἐν τῇ Ποντιφικῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Νεαπόλεως Ἰταλίας.

⁴ Περὶ Παρθενίας, 14, PG 48, 543. Καί Εἰς Γέν., Ὁμιλ. 18,4, PG 53, 153, καί αὐτόθι, 15,4, PG 53, 123.

⁵ Εἰς τό «διά δέ τὰς πορνείας...»,3, PG 51, 213. Καί Εἰς ἐπιστ. Α' πρὸς Κορ., Ὁμιλ. 26,2, PG 61, 215.

ἀπελευθερωθῆ ἀπό «τὴν λύτταν τῆς φύσεως διὰ τῆς γυναικός»⁶. Ἔνεκα τῶν σκοπῶν διὰ τοὺς ὁποίους ἐτέθη, ἡ ἐπιθυμία αὐτὴ ὑπερέχει τῶν ἄλλων ἐπιθυμιῶν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τό «σφοδρόν καὶ ἀμάραντον»⁷.

Ὁ Δημιουργός, ἐν τῇ πανσοφίᾳ Του, ἐπιθυμιῶν τὴν ἀποκατάστασιν τῆς διασπασθείσης ἁρμονίας, συνέδεσεν τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα «φυσικαῖς ἀνάγκαις», «καθάπερ ἄρρηκτόν τινα δεσμόν, τὴν ἐκ τῆς ἐπιθυμίας περιβαλὼν αὐτοῖς ἄλυσιν»⁸. Ἡ ἐπιθυμία αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατόν νά ταυτισθῆ μέ τὴν ἁμαρτωλὸν ἐπιθυμίαν, τό «φρόνημα τῆς σαρκός», ἀλλὰ ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς ἐσωτάτης ἀνθρωπίνης φύσεως, «ἐν ἑτέροις ὀργάνοις, ἔνδον ἐν τῇ φύσει ἐγκειμένη», μὴ περιοριζομένη δέ μόνον εἰς τὴν σωματικὴν ὑπόστασιν ἀλλὰ συνδεδεμένη καὶ μέ τὴν προαίρεσιν⁹. Τό σῶμα ἐπιθυμεῖ τῆς μίξεως ἐκ φύσεως καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ αὐτὴ ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν¹⁰. Δεδομένου ὅτι «οὐδὲν ὁ Θεὸς ἀκάθαρτον ἐποίησεν», ἡ ἐπιθυμουμένη μίξις εἶναι ξένη πρὸς τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν φθοράν, καθόσον «οὐκ ἦν πονηρὰ τῆς σαρκός ἢ φύσεως»¹¹. Διό καὶ ὁ Παῦλος, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς Ρωμαίους, ποιεῖται λόγον περὶ «νόμου τῆς ἁμαρτίας», ὁ ὁποῖος λειτουργεῖ μὲν ἐντὸς τῶν μελῶν τοῦ σώματος δὲν ταυτίζεται ὁμως πρὸς τό σῶμα: «ἕτερον γάρ τό ἐν τινι ὄν καὶ τό, ἐν ᾧ ἐστὶν ἐκεῖνο». Ἡ σάρκα, ἔργον τοῦ Θεοῦ οὐσα, εἶναι «πρὸς ἀρετὴν ἡμῖν ἐπιτήδειον, εἴαν νήψωμεν»¹². Ἄλλωστε, εἴαν ἡ ἁμαρτία ἐνετοπίζετο εἰς τὴν σωματικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, τότε αὐτὴ θά ἔπρεπε νά εἶναι καθολικὴ, ὅπως εἶναι καθολικὰ ὁ πόνος, ἡ δίψα, ἡ πείνα κ.λπ. Αὐτὴ ὁμως, ὅπως καὶ ἐκεῖνα, συνδέεται μέ τὴν προαίρεσιν καὶ ὄχι μέ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου¹³. Εἶναι λοιπὸν μία «φυσικὴ ἐπιθυμία».

⁶ *Εἰς Ψαλμ. ΜΓ', 9, PG 55, 181. Εἰς ἐπιστ. Β' πρὸς Κορ., Ὁμιλ. 23,6, PG 61, 563. Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Κολασ. κεφ. Δ', Ὁμιλ. 12,4, PG 62, 386. Βλ. καὶ Εἰς Γέν. κεφ. ΚΘ', Ὁμιλ. 56,2, PG 54, 490, Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους, 5, PG 47, 523.*

⁷ *Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Ἐφεσ. κεφ. Ε', Ὁμιλ. 20,1, PG 62, 135.*

⁸ *Εἰς Γέν., Λόγ. 4,1, PG 54, 594.*

⁹ *Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Τίτον, κεφ. Β', Ὁμιλ. 5,2, PG 62, 690, καὶ Εἰς ἐπιστ. Α' πρὸς Κορ., Ὁμιλ. 27, 4, PG 61, 144.*

¹⁰ *Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Ἐφεσ. κεφ. Β', Ὁμιλ. 5,4, PG 62, 42.*

¹¹ *Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Τίτον, κεφ. Α', Ὁμιλ. 3,3, PG 62, 680, πρβλ. καὶ Ἐπαινος, καὶ εἰς τό «Εἶδον τὸν Κύριον...», Ὁμιλ. 3,4, PG 56, 117. Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Ἐφεσ. κεφ. ΣΤ', Ὁμιλ. 24,5, PG 62, 174. Εἰς ἐπιστ. πρὸς Ρωμ. Ὁμιλ. 13,5, PG 60, 514-515.*

¹² *Αὐτόθι, PG 60, 511.*

¹³ *Εἰς ἐπιστ. Α' πρὸς Κορ., Ὁμιλ. 17,4, PG 61, 144. Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Ἐφεσ. κεφ.*

Τοῦτο, κατά τόν ἰ. Πατέρα προκύπτει, τόσον ἀπό τήν διαπίστωσιν ὅτι ἀκόμη καί εἰς τούς εὐνουχισθέντας δέν ἀποσβαίνεται ἡ «ἐνδον ἐνοχλοῦσα πυρά», ὅσον καί ἀπό τό γεγονός ὅτι «κἄν γυναικί τις μή πλησιάζει, ἡ φύσις τό αὐτῆς ποιεῖ καί ἐργάζεται»¹⁴.

Οἱ τῆς αὐτῆς κλίνης «κοινωνοῦντες» σύζυγοι γίνονται μία σάρξ καί δημιουργοῦν τήν ἁρμονικήν ἐνότητα τοῦ ἀρχεγόνου προπρωτοῦ ἀνθρώπου¹⁵. Διό καί ἡ παρά φύσιν ἐκτροπή καί ἄσκησις τῆς σεξουαλικῆς μίξεως ἐκτός τοῦ γάμου καταδικάζεται ὡς διασπαστική τῆς ἐνότητος αὐτῆς καί ὡς συντελοῦσα εἰς ἔντασιν τοῦ μεταξύ τῶν δύο φύλων πολέμου¹⁶. Ὁ μὴ ἀρκούμενος εἰς τήν νόμιμον σύζυγόν του ὑποπίπτει εἰς τό ἀμάρτημα τῆς μοιχείας, εἶναι ἀδικαιολόγητος καί εἶναι ἀδύνατος ἡ σωτηρία του¹⁷. Ὅταν οἱ διά παντός τοῦ βίου ζῶντες ἐν παρθενία, διερωτᾶται ὁ ἰ. πατήρ, ἐπιτυγχάνουν τήν σωφροσύνην μετά τόσων ἀγώνων, πῶς εἶναι δυνατόν νά τύχη συγγνώμης ὁ ἕγγαμος, ὁ ὁποῖος ἐνῶ ἔχει νόμιμον σύζυγον, μοιχεύει μετά ἑτέρας γυναικός¹⁸. Ὁμοιάζει μέ τόν κυβερνήτην, ὁ ὁποῖος ναυαγεῖ ἐντός λιμένος¹⁹.

Ἀντιθέτως, ἡ ἐντός τοῦ γάμου ἄσκησις τῆς ἐπιθυμίας αὐτῆς δέν ἔχει ἀμαρτητικόν χαρακτήρα, οὐδέ φέρει οἰανδήποτε μομφήν, ἀλλά συνοδεύεται ὑπό πλήρους καθαρότητος: «Οὐ γάρ τῶν σωμάτων τό ἀκάθαρτον, ὧν ἐστίν ἡ κοινωνία, ἀλλά τῆς προαιρέσεως καί τῶν λογισμῶν»²⁰. Ἐπειδή δέ ἡ ἀμαρτία καταλογίζεται εἰς τήν προαίρεσιν τοῦ ἀνθρώπου, διά τοῦτο ὁ πόρνος καί ὁ μοιχός χαρακτηρίζονται ὡς ἀκάθαρτοι «οὐ διά τήν

Δ', Ὁμιλ. 2,31, PG 62, 20. Ἐπαινος, καί εἰς τό «Εἶδον τόν Κύριον...», Ὁμιλ. 3,4, PG 56, 117. Βλ. καί Θεοδ. Ζήση. Ἡ περί γάμου διδασκαλία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδ. «Κληρονομία», τόμ. 1, τεύχ. Β', (Θεσσαλονίκη 1969), σ. 297.

¹⁴ Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Τίτον, κεφ. Β', Ὁμιλ. 5,2, PG 62, 690.

¹⁵ Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Κολασ. κεφ. Δ', Ὁμιλ. 12,4, PG 62, 386.

¹⁶ Εἰς ἐπιστ. πρὸς Ρωμ. Ὁμιλ. 4,2, καί 2, PG 60, 419-420. Καί Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Κολασ. κεφ. Δ', Ὁμιλ. 12,5, PG 62, 388.

¹⁷ Εἰς Ἰωάννην, Ὁμιλ. 63,4, PG 59, 353.

¹⁸ Εἰς τό «Γυνή δέδεται νόμφ...», 3, PG 51, 222.

¹⁹ Ἐπαινος, καί εἰς τό «Εἶδον τόν Κύριον...», Ὁμιλ. 3,3, PG 56, 116.

²⁰ «Ἡ ἐπιθυμία ἀμαρτία μὲν οὐκ ἔστιν», Εἰς ἐπιστ. πρὸς Ρωμ. Ὁμιλ. 13,1, PG 60, 508· Εἰς ἐπιστ. Α' πρὸς Κορ., Ὁμιλ. 19,3, PG 61, 155· Εἰς ἐπιστ. πρὸς Γαλ. κεφ. Γ', Ὁμιλ. 5,5, PG 61, 671 καί Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Ἐφεσ. κεφ. Α', Ὁμιλ. 2,3, PG 62, 20. Πρβλ καί Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Τίτον, κεφ. Α', Ὁμιλ. 3,3, PG 62, 680: «Ἄλλ' οὐδέν εἰ βουλοίμεθα μή ἀκριβολογεῖσθαι, ἀκάθαρτον, ἀλλά πάντα καθαρὰ· οὐδέν ὁ Θεός ἀκάθαρτον ἐποίησεν οὐδέν γάρ ἀκάθαρτον εἰ μὴ ἡ ἀμαρτία μόνη ψυχῆς γάρ ἄπτεται καί ταύτην ρυποῖ». Ἴδε καί κεφ. Β', Ὁμιλ. 4,1, PG 68, 681.

μίξιν ἐπεὶ κατὰ τοῦτον τόν λόγον καί ὁ γυναικί ἰδίᾳ πλησιάζων ἀκάθαρτος ἀλλά διὰ τήν ἀδικίαν καί τήν πλεονεξίαν»²¹. Διά τῆς μίξεως μετά τῆς ἰδίας γυναικός καί διὰ τῆς γνησίας καί θερμῆς ἀγάπης «ἅπαν ἐλαύνεται πορνείας εἶδος καί οὐδέ ἔννοιά τις ἀκολασίας τῷ φιλοῦντι τήν ἑαυτοῦ γυναικᾶ ποτέ ἐμπεσεῖται»²².

Ἐξ ἄλλου, ὁ Κύριος, ὅπως σημειώνει ὁ ἱ. Πατήρ, ἐνῶ καταδικάζει τόν πλοῦτον καί διατυπώνει πολλές ἐντολᾶς ἐγκρατείας, «περὶ ἀποχῆς γυναικός, οὐχ οὕτω»²³. Τοῦτο ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι «οὐ γάρ ἡ μίξις κακόν, ἀλλ' ἡ πολυπραγμοσύνη»²⁴. Ἐκ τούτου, ὁ ἱ. πατήρ ἀρνεῖται νά ἀποδεχθῆ ὡς σῶφρονας τοὺς βδελυσομένους καί ἀποφεύγοντας τόν γάμον ἢ τήν μετά τῆς νομίμου γυναικός μίξιν ὡς ἐφάμαρτον καί καταδικάζει τήν αὐθαίρετον ἀποστέρησιν τοῦ ἑτέρου μέλους ἐκ τῆς συζυγικῆς συνουσίας. Ὅπως εἰς τοὺς πολέμους, ὅταν οἱ ἀγῶνες εἶναι σφοδρότεροι, τότε «τά τρόπαια λαμπρότερα γίνεται», ἔτσι καί εἰς τόν γάμον ἡ σωφροσύνη ἀναδεικνύεται ὡς ἀρετή εἰς τήν μάχην κατὰ τῆς ἁμαρτίας καί τῶν παθῶν: «σωφροσύνη γάρ ἐστὶν ἐγκράτεια, καί τό μαχομένων περιγενέσθαι τῶν ἡδονῶν»²⁵. Πέραν τῆς παραινέσεως τοῦ Παύλου εἰς τό Α' Κορινθίους ζ' 7, τήν ὁποῖαν ἐπαναλαμβάνει καί ὁ Χρυσόστομος, πᾶσα ἄλλη ὑπερβολή καί ἐπίδειξις ἐγκρατείας θεωρεῖται ἐπιβλαβής διὰ τόν γάμον, πλήττουσα τήν μεταξύ τῶν συζύγων ἀγάπην ἢ καί διαλύουσα αὐτόν: «Τί τό κέρδος τῆς νηστείας καί τῆς ἐγκρατείας, ἀγάπης διερρηγμένης;»²⁶. Ἡ ἄνευ κοινῆς συναινέσεως ἐγκράτεια τοῦ ἑνός τῶν συζύγων ἀποστερεῖ τόν αὐθαιρέτως ἐγκρατευόμενον τοῦ μισθοῦ τῆς ἀρετῆς τῆς ἐγκρατείας καί καταλογίζει εἰς αὐτόν τήν αἰτίαν καί τήν εὐθύνην τῆς ἐνδεχομένης μοιχείας τοῦ ἑτέρου²⁷.

Τοῦτο ἀφορᾶ κυρίως εἰς τήν σύζυγον, καθ' ὅσον ἡ ὁρμή τῆς μίξεως εἶναι ἰσχυροτέρα εἰς τόν ἄνδρα, κατεσκευασμένον οὕτω πρὸς ἐπίτευξιν τῆς συζυγικῆς ἁρμονίας. «Τό γάρ ἐν ᾧ εἶναι τήν

²¹ Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Τίτον, κεφ. Α', Ὁμιλ. 3,3, PG 62, 682.

²² Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, καί περὶ τοῦ Ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναικᾶς, 5, PG 51, 233.

²³ Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Τίτον, κεφ. Β', Ὁμιλ. 5,2, PG 62, 690. Βλ. καί: «Καί γυναικί μὲν συγγενομένῳ κατὰ τό μὲν οὐδεὶς ἄν μέμψοιτο μέχρι γῆρως, χρηματιζομένῳ δέ πάντες», Αὐτόθι, 62, 689.

²⁴ Εἰς Ἐπιστ. Β' πρὸς Τιμ., κεφ. Γ', Ὁμιλ. 7,4, PG 62, 641. Πρβλ. καί Εἰς ἐπιστ. Α' πρὸς Κορ., Ὁμιλ. 19,6, PG 61, 160, καί Εἰς Ματθαῖον, Ὁμιλία 51, 5, PG 58, 516.

²⁵ Εἰς Ἰωάννην, Ὁμιλ. 36,2, PG 59, 205-206.

²⁶ Εἰς ἐπιστ. Α' πρὸς Κορ., Ὁμιλ. 19,1, PG 61, 153.

²⁷ Περί Παρθενίας, 48, PG 48, 570.

γυναῖκα, τοῦτον δέ ἐν ἐπιθυμίᾳ οὐδέν ἄλλο δείκνυσιν, ἀλλ' ἢ ὅτι διὰ τὴν ἀγάπην οὕτω γεγένηται»²⁸. Ἰδιαίτερος, ἢ ἀλόγιστος ἐγκράτεια ἐκ μέρους τῆς συζύγου, κυρίως ὅταν ὁ σύζυγος «καταφερῆς ἦ», ἐκθέτει τὸν σύζυγον εἰς τὰ βέλη τοῦ διαβόλου καὶ ἐμβάλλει τὴν σύζυγον «εἰς τιμωρίαν ἐσχάτην»²⁹. «Μὴ ἐγκρατεύσθω, φησὶν, ἡ γυνή, τοῦ ἀνδρός ἄκοντος, μήτε ὁ ἀνὴρ, τῆς γυναικός μὴ βουλομένης. Τί δήποτε; Ὅτι μέγала ἐκ τῆς ἐγκρατείας ταύτης τίκτεται κακά καὶ γὰρ καὶ μοιχεῖαι καὶ πορνεῖαι καὶ οἰκιῶν ἀνατροπαὶ πολλάκις ἐντεῦθεν ἐγένοντο»³⁰. Διὰ τοῦτο ὁ ἱ. πατήρ, ὄχι μόνον συμβουλεύει τὴν διὰ κοινῆς ἀποφάσεως ἀποχὴν ἐκ τῆς συζυγικῆς συνουσίας, ἀλλὰ καὶ ἀποτρέπει ἀπὸ τὴν ἐπὶ πολὺ παράτασιν τῆς συμφωνηθείσης ἐγκρατείας, ὥστε, κατὰ τὸ παυλικόν, «μὴ πυροῦσθαι» (Α΄ Κορ. ζ' 9)³¹. Ὁ ἱ. πατήρ παραγγέλλει ὅπως ἐκάτερος τῶν συζύγων σέβεται τὸ δικαίωμα τοῦ ἑτέρου καὶ μὴ διακινδυνεύει διὰ τῆς ὑπερβολικῆς καὶ μονομεροῦς ἐγκρατείας τὴν ψυχικὴν ὑγείαν τοῦ ἑτέρου μέλους³².

Ἡ ἐν τῷ γάμῳ ἀσκουμένη σεξουαλικὴ μίξις τῶν συζύγων ἐπιφέρει τὴν «γνησίαν ἡδονήν», τὴν «κατὰ φύσιν», ἢ ὁποῖα εἶναι ἡδονὴ ἀπηλλαγμένη «πάσης ἀηδίας»³³. «Ἐπὶ γὰρ τῆς ἐλευθέρως γυναικός ὁμοῦ καὶ ἡδονὴ καὶ ἀσφάλεια καὶ ἄνεσις καὶ τιμὴ καὶ κόσμος καὶ συνειδὸς ἀγαθόν»³⁴. Ἡ διαπίστωσις αὐτῆ ὠθεῖ τὸν ἱ.

²⁸ *Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Κολασ.*, Ὅμιλ. 10,1, PG 62, 366. Καὶ *Εἰς Α΄ Κορ.*, Ὅμιλ. 34,3,

PG 61, 289. Εἰς ἄλλο σημεῖον ὁ ἱ. πατήρ παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἐπιθυμία αὐτῆ ἐτέθη ἰσχυροτέρα εἰς τὸν ἄνδρα διὰ τὴν συνδέσιν στενῶς μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς φύλου: «Τίς γὰρ ἂν ἔλοιτο ἀνὴρ ὢν, ταύτης χωρὶς τῆς ἀνάγκης γυναικείας ἀνέχεσθαι τρυφῆς καὶ ὕβρεως καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοῦ γένους ἐλαττωμάτων ἐκείνου; διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς τὴν γυναῖκα ταύτη καθώπλισε τῇ ἰσχύϊ, εἰδὼς ὅτι σφόδρα ἔσται εὐκαταφρόνητος μὴ ταύτην ἐπαγομένη τὴν ἀρχὴν καὶ ὅτι οὐδεὶς ἂν ἔλοιτο αὐτῇ συνοικῆσαι καθαρεύων ἐπιθυμίας», *Πρὸς τοὺς ἔχοντας συνεισάκτους*, 5, PG 47, 502. Πρβλ. καὶ Μ. Βασιλείου, *Περὶ τῆς ἐν παρθενίᾳ ἀληθοῦς ἀφθορίας*, 55: «Ὁ γὰρ τοιαύτην τῷ τε πρὸς τὸ θῆλυ καὶ τανάπαλιν τῷ θῆλυ πρὸς τὸ ἄρρεν, οἷανπερ ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος ὑπέδειξε, τὴν σχέσιν διὰ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ γάμου μηχανευσάμενος, τοῖς δὲ ἐξ ἀθανάτων θνητοῖς γενομένοις τὴν διαδοχὴν τοῦ γένους ἐπισκευάσας», PG 30, 780.

²⁹ *Περὶ Παρθενίας*, 47, PG 48, 570. Βλ. καὶ 48, αὐτόθι.

³⁰ *Εἰς ἐπιστ. Α΄ πρὸς Κορ.*, Ὅμιλ. 19,1, PG 61, 152-153.

³¹ *Περὶ Παρθενίας*, 38, PG 48, 560 ἔξ.

³² *Εἰς ἐπιστ. Α΄ πρὸς Κορ.*, Ὅμιλ. 19,1, PG 61, 152-153.

³³ *Εἰς ἐπιστ. πρὸς Ρωμ.*, Ὅμιλ. 4,1, PG 60, 417. *Εἰς Ἐπιστ. Α΄ πρὸς Τιμ.*, κεφ. Α΄, Ὅμιλ. 2,3, PG 62, 514-515.

³⁴ *Εἰς τὸ «διὰ δὲ τὰς πορνείας...»*, 5, PG 51, 217. Δέν συμβαίνει τὸ ἴδιο εἰς τὴν

Χρυσόστομον νά διακηρύξη περί τοῦ συζυγικοῦ οἴκου: «*Εγώ τό δωμάτιον ἐκεῖνο καί οὐρανόν καί Ἐκκλησίαν θαρρῶν ἄν προσείπομι*»³⁵.

Ἡ τοιαύτη θεώρησις καί τοποθέτησις τοῦ Χρυσοστόμου περί τῆς συζυγικῆς μίξεως δέν αἶρει τήν πεποίθησιν αὐτοῦ περί τῆς ὑπεροχῆς τῆς παρθενίας, ὡς τρόπου ἀπολύτου ἀγνείας καί ἐγκρατείας. Συγκρίνων τόν γάμον πρός τήν παρθενίαν, ἀναγνωρίζει μέν τήν ἀγίαν κατάστασιν ἀμφοτέρων, δέν διστάζει ὁμως νά ἐκφρασθῆ ὑπέρ τῆς ὑπεροχῆς τῆς παρθενίας. Ὅμοίως, ἐνῶ εἶναι πεπεισμένος περί τῆς ἀγνότητος τῶν συζυγικῶν σχέσεων, ἐν τούτοις, ὑποσημειώνει, ὅτι ὁ Παῦλος εἰς τάς ἐπιστολάς του «*ἐπαίρει τό τῆς ἐγκρατείας ἐγκώμιον*» καί προτρέπει «*ἐπιλαβέσθαι τῆς παρθενίας*». Περαιτέρω, διευκρινίζει ὅτι ἡ πρός τήν ἰδίαν γυναῖκα «*ὀμιλία*», καίτοι εἶναι ξένη πάσης ἀκαθαρσίας, ἐν τούτοις, πρέπει νά χαρακτηρισθῆ ὡς ἀσχολία καί διάσπασις τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τά πνευματικά καί ὡς τοιαύτη δέν θεωρεῖται ἀρμόζουσα εἰς τόν «*εὐχόμενον*» καί «*νηστεύοντα*», ὅτε «*πάντα ἀπορρίψαι δεῖ πόθον βιωτικόν, πᾶσαν φροντίδα καί διάχυσιν*». Διά τοῦτο, παρατηρεῖ, ὁ Παῦλος, εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν, «*ἀπάγει τῆς μίξεως*», χωρίς, βεβαίως, νά θεωρῆ αὐτήν ὡς κατάστασιν μολυσμοῦ: «*Οὐ γάρ εἶπεν, ἵνα μή μολυνθῆτε, ἀλλ' ἵνα σχολάζητε τῇ νηστεία καί τῇ προσευχῇ ὡς τῆς πρός γυναῖκα ὀμιλίας οὐκ εἰς ἀκαθαρσίαν, ἀλλ' εἰς ἀσχολίαν ἀγούσης*»³⁶. Καί εἰς ἄλλο σύγγραμμά του ἐπαναλαμβάνει: «*Καί γάρ τό κατωφερῆ τινα καί λάγνον εἶναι, καί μήτε ἐν καιρῷ τῆς νηστείας, μήτε ἐν ἄλλῳ τινι τῆς γυναικός ἀπέχεσθαι, κολάσεως μέν καί αὐτό πόρρω καί μακράν, οὐ μὴν ἐπαίνων ἐγγύς. αὐτό γάρ τό συγκαταβῆναι τοσοῦτον, οὐδέ ἕτερόν ἐστιν, ἢ σημεῖον ἀσθενείας καί ἀπροσεξίας πολλῆς*»³⁷.

Πέραν τῆς νομίμου φυσικῆς συναφείας τῶν συζύγων, ὁ Χρυσόστομος, ὅπως ἤδη ἐσημειώσαμεν, ἀσχολεῖται καί μέ τήν «*ἀλλόκοτον ἐπιθυμίαν*», ὡς ὀνομάζει τήν περί τήν γενετησίαν ὁρμήν διαστροφῆν ἐν τῇ μεταξύ ὁμοφύλων σαρκικῆ συναφεία.

πορνείαν, ὅπου ἐκεῖ ἡ μίξις θεωρεῖται παράνομος, ἀποκαλουμένη ἀσέλγεια, *Εἰς Ἐπιστ. Α' πρός Τιμ., κεφ. Α', Ὀμιλ. 2,3, PG 62, 514, καί Εἰς Γέν., κεφ. Ε' καί ΣΤ', Ὀμιλ. 22,3, PG 53, 190.*

³⁵ *Εἰς τό «Ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καί Ἀκύλαν», Λόγ. 1,3, PG 51, 191.*

³⁶ *Περί Παρθενίας, 30, PG 48, 553. Βλ. καί 50: «ὁ δέ γάμος τήν τῆς μίξεως μόνης ἄδειαν, οὐχί δέ καί τήν τρυφήν παρέχειν ἡμῖν εἶωθε», PG 48, 573. Πρβλ. καί Εἰς Ἰωάννην, Ὀμιλ. 62, 4, PG 59, 353.*

³⁷ *Περί μοναδρίας, 5, PG 48, 616. Ἴδε καί Περί Παρθενίας, 50, PG 48, 573.*

Ἐξανιστάμενος κατά ἰσχυόντων τότε ἐν Ἀντιοχείᾳ φιλοσοφικῶν ἀντιλήψεων ἀνεχομένων ἢ καὶ ἐπαινούντων τὴν διαστροφὴν αὐτὴν, τὴν καταδικάζει ὡς ὑπερβαίνουσιν τοὺς παρὰ τοῦ Θεοῦ τεθέντας νόμους καὶ ἀποσκοποῦσαν εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, «οὐ τοῦ μὴ σπείρεσθαι μόνον», ἀλλὰ, ὅπως λέει, καὶ διότι ὑποθάλλει τὸν μεταξὺ τῶν δύο φύλων ἄγριον πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει νὰ ἀποτρέψῃ μόνον ἢ φυσικὴ ἐπιθυμία καὶ ἱκανοποιήσις τῶν συζύγων³⁸.

Τὸ ἁμάρτημα τοῦτο τῆς γενετησίου διαστροφῆς, διδάσκει ὁ ἱ. πατήρ, εἶναι δεινότερον τῆς πορνείας, οἱ δὲ εἰς αὐτὸ ὑποπίπτοντες εἶναι ἀθλιώτεροι, ὄχι μόνον τῶν πορνῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἀσκοῦν παράνομον μὲν, ἀλλὰ ἐντὸς τῆς φυσικῆς τάξεως ἕρωτα μεταξὺ ἑτεροφύλων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀλόγων ζώων, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάρχει μὲν «οἶστρος πολὺς» καὶ ἐπιθυμία ἀφόρητος, παραμένει ὅμως αὐτὴ «εἶσω τῶν τῆς φύσεως ὅρων»³⁹. Διό καὶ ἡ ἁμαρτία αὐτὴ ἐτιμωρήθη αὐστηρῶς εἰς τὰ Σόδομα καὶ διὰ τρόπου ἀναλόγου καὶ ἀρμόζοντος πρὸς τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας⁴⁰.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἀξιολογήσεως τῆς συζυγικῆς συναφείας, ἄλλοι Πατέρες, ἄλλοτε μὲν συμπύπτουν μὲ τὴν γνώμην τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου⁴¹, ἄλλοτε δὲ διατυπώνουν αὐστηροτέρας θέσεις, δεχόμενοι τὴν ἄσκησιν τῆς σεξουαλικῆς συναφείας μόνον ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς παιδοποιΐας, ἀναγνωρίζοντες εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὴν ἱερότητα καὶ ἀγνότητα αὐτῆς⁴².

³⁸ *Εἰς ἐπιστ. πρὸς Ρωμ., Ὅμιλ. 4,2, PG 60, 418. Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τοῖς ἐπὶ τῷ μονάζειν ἐνάγουσιν, 3, 8, PG 47, 361-362. Βλ. καὶ Θεοδ. Ζήση, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 291.*

³⁹ Αὐτόθι.

⁴⁰ *Εἰς τοὺς Ἀνδριάντας, Ὅμιλ. 19, 2, PG 49, 191.*

⁴¹ Μεταξὺ αὐτῶν πρέπει νὰ συγκαταριθμηθῇ ἐν τῇ Δύσει καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Μέγας, βλ. *In septem psalmos poenit expositio, p. IV,7: " hoc enim opus castum non habet culpam in conjugate. Deus enim copulam maritalem instituit..."*, PL 79,586.

⁴² Βλ. Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, *Στρωματεῖς Γ', 7, PG 8, 1161 καὶ 6, PG 8, 1149*. Ἰδιαίτερος αὐστηρὸς ἐμφανίζεται ὁ ἱ. Αὐγουστίνος, ὑποστηρίζων ὅτι ἡ συζυγικὴ μίξις ὑπαγορεύεται ὑπὸ τοῦ κακοῦ καταλοίπου τῆς κληρονομικῆς ἁμαρτίας, τῆς *concupiscentia*. Τὸ κακὸν ὅμως τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν διό καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ συζυγικὴ μίξις θεωρεῖται νόμιμος, ἀπηλλαγμένη ἁμαρτητικοῦ χαρακτήρος καὶ ἀξία τιμῆς. Βλ. *De bono conjugali, II, PL 40, 381· De conjugii adulterinis II, 12, PL 40, 479· Contra Secundinum manichaeum XXII, PL 42, 598 καὶ Opus imperfectum VI, 23, PL 45, 1557*. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτος ἐνταῦθα καὶ ἡ γνώμη τοῦ Τερτυλλιανοῦ, διδάσκοντος ὅτι κατὰ τὴν ἀνάστασιν ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ σύζυγός του θὰ συναντηθοῦν εἰς αἰωνίαν πνευματικὴν ἔνωσιν, *De Monogamia X, PL 2, 992*. Σημειωτέον, ὅτι Οἰκουμενικαὶ καὶ Τοπικαὶ Σύνοδοι, διὰ σειρᾶς κανόνων τῶν ἀπαγορεύουν αὐστηρῶς νὰ ἐκτιμῶσμεν τὴν συζυγικὴν ἔνωσιν ὡς μίαν

Οἱ σκοποὶ τοῦ γάμου

Ὅπως ἤδη ἐσημειώσαμε εἰς τὴν ἀρχήν, ἡ σαρκική σχέσης τῶν συζύγων καὶ οἱ σκοποὶ τῆς συνδέονται μέ τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ δέν ἔχουν χῶρον εἰς τὴν παραδεισιακὴν ζωὴν⁴³. Ἡ πλήρης μακαριότης καὶ ἡ ἔλλειψις τῆς ἁμαρτίας πρό τῆς παρακοῆς ἀπέκλειον τὸν γάμον ὡς περιττόν εἰς τὴν παραδεισιακὴν ἁρμονίαν⁴⁴. Ὁ Θεός ὅμως, ἐν τῇ πανσοφίᾳ Του, προγνώριζων τὴν μετὰ τὴν πτώσιν τῶν πρωτοπλάστων ἀναγκαιότητα τοῦ γάμου ὡς ἀντιβάρου κατὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς, ἰδρύει τὸν γάμον κατὰ τὴν δημιουργίαν τῆς Εὔας συνάψας αὐτὴν μετὰ τοῦ Ἀδάμ «εἰς σάρκα μίαν». Ἡ χρῆσις ὅμως τοῦ γάμου λαμβάνει χῶρον μετὰ τὴν πτώσιν: «Σκόπει πότε τοῦτο ἐγένετο. μετὰ τὴν παρακαοήν, μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τὴν ἐκ τοῦ παραδείσου, τότε τό τῆς στυνοσίᾳς ἀρχὴν λαμβάνει»⁴⁵. Αἰτία λοιπόν τῆς συστάσεως τοῦ γάμου εἶναι ἡ πτώσις τῶν πρωτοπλάστων. Ἐκ τούτου, προκύπτουν καὶ οἱ σκοποὶ αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι ἐντάσσονται ἐντὸς τῆς ὑπὸ τῆς παρακοῆς διαταραχθείσης παραδεισιακῆς ἁρμονίας τῶν σχέσεων τῶν πρωτοπλάστων, τῶν σχέσεων ψυχῆς καὶ σώματος καὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ θανάτου.

Ὁ ἱ. Χρυσόστομος καὶ εἰς τό θέμα τῶν τοῦ γάμου ὑπῆρξε διὰ τὴν ἐποχὴν του ρηξικέλευθος. Ζῶν ὁ ἴδιος ἐν παρθενίᾳ, κατόρθωσεν νά ὑπερβῇ κάθε ὑποκειμενικότητα καὶ νά διαγράψῃ μίαν ἀξιοθαύμαστον ἠθικὴν τοῦ γάμου, ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐμβριθοῦς καὶ συστηματικῆς μελέτης τῆς θεολογικῆς θεμελιώσεώς του καὶ τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων του. Θά ἠδυνάμεθα νά ὑποστηρίξωμεν ὅτι ἡ χρυσοστομικὴ θεολογία καὶ ἠθικὴ τοῦ γάμου παραμένουν πάντοτε ἰσχύουσαι καὶ ἐπίκαιροι.

Ὁ ἱ. πατὴρ ὡς πρῶτον καὶ κύριον σκοπὸν τοῦ γάμου, κατὰ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ μετὰ τὴν πτώσιν, θεωρεῖ τὴν σωφροσύνην, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ τοὺς συζύγους εἰς τὴν τελείαν ἀγάπην καὶ ἐνότητα τῶν δύο εἰς ἓν καὶ τοῦ ἐνός τούτου μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τὴν τελείωσιν αὐτῶν⁴⁶. Ἡ σωφροσύνη ἐπομένως ἀναδεικνύεται εἰς ἀρετὴν, καθόσον «βαστάζει καὶ ἀνορθοῖ τὸν καταπίπτειν μέλλοντα»⁴⁷. Τῆς ἀρετῆς αὐτῆς «οὐχὶ κώλυμα ὁ γάμος,

---

βεβήλωσιν. Βλ. Γάγγρας, καν. Δ', Ἀποστολικόν Ε', ΣΤ' Οἰκουμενικῆς κανόνες ΙΒ', ΙΓ', Λ' καὶ Καρθαγένης καν. Γ', Δ', ΛΓ'.

⁴³ Βλ. σημείωσιν 4 τῆς παρούσης ἐργασίας.

⁴⁴ *Περὶ Παρθενίας*, 15, PG 48, 544-545.

⁴⁵ *Εἰς Γέν.*, κεφ. Δ', Ὅμιλ. 18,4, PG 53, 153.

⁴⁶ *Εἰς ἐπιστ. Α' πρὸς Κορ.*, Ὅμιλ. 33,3, PG 61, 280, καὶ *Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Κολασ.* κεφ. Δ', Ὅμιλ. 12,5, PG 62, 387.

⁴⁷ *Περὶ Παρθενίας*, 25, PG 48, 550.

ἀλλά ἀσφάλεια μᾶλλον τῆς σωφροσύνης ἐστι»⁴⁸. Ἡ «ἐννομος μίξις» τοῦ γάμου προτίθεται ὡς κυματοθραύστης κατά τῶν κυμάτων τῆς ἀγρίας φύσεως καί καθιστᾷ τόν γάμον λιμένα εὐδίων ἐγκρατείας καί σωφροσύνης «τοῖς βουλομένοις αὐτῷ χρῆσθαι καλῶς οὐκ ἀφιεῖς ἀγριαίνειν τήν φύσιν»⁴⁹. «Ἐπί μὲν γάρ τῆς ἐννόμου γυναικός ἢ μίξις ἀκώλυτος οὕσα, τόν τε πόθον παρεμυθήσατο, καί εἰς κόρον πολλάκις τόν ἄνδρα ἤγαγε, καί τήν σφοδράν κατέλυσεν ἐπιθυμίαν»⁵⁰.

Σχολιάζων τό ἕβδομον κεφάλαιον τῆς Α΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς, παρατηρεῖ: «Πρότερον μάθε, τίς ἢ τοῦ γάμου αἰτία, καί τίνος ἔνεκεν εἰς τόν βίον εἰσηνήκεται τόν ἡμέτερον καί μηδέν ἀπαίτει. Τίς οὖν ἢ τοῦ γάμου πρόφασις καί τίνος ἔνεκεν ἔδωκεν αὐτόν ὁ Θεός; Ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος Διά δέ τὰς πορνείας ἕκαστος τήν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω (Α΄ Κορ. 7,6). Οὐκ εἶπε, Διά δέ τήν τῆς πενίας ἀπαλλαγὴν, ἢ διὰ τήν τῆς εὐπορίας κτῆσιν ἀλλά τί; Ἵνα πορνείας φύγωμεν, ἵνα τήν ἐπιθυμίαν καταστείλωμεν, ἵνα σωφροσύνη συζήσωμεν, ἵνα εὐαρεστήσωμεν Θεῷ, τῇ οἰκείᾳ ἀρκούμενοι γαμετῇ. Τοῦτο τοῦ γάμου τό δῶρον, οὗτος ὁ καρπός, τοῦτο τό κέρδος... Δι' ἓν γάρ τοῦτο μόνον χρῆ λαμβάνειν γυναῖκα, ἵνα τήν ἁμαρτίαν φύγωμεν, ἵνα πορνείας ἀπάσης ἀπαλλαγῶμεν πρὸς τοῦτο χρῆ τόν γάμον καθίστασθαι πάντα, ἵνα εἰς σωφροσύνην ἡμῖν συμπράττη»⁵¹. Ἡ παρουσία λοιπόν τῆς ἐπιθυμίας ἐν τῇ πτώσει συνεπέφερεν ὡς ἀναγκαῖον τόν γάμον, ὡς χαλινόν τοῦ «ὄχλου τῶν παθῶν» καί ὡς «ἐκκόπτοντα τήν ἁμαρτίαν». Εἰς τόν γάμον ὅμως ἐπιτυγχάνεται ἢ ἀρετὴ τῆς σωφροσύνης, ἢ ὁποῖα, κατά τόν ἱ. πατέρα, εἶναι ὁ «ἀγιασμός» περὶ τοῦ ὁποῖου κάνει λόγον ὁ Ἄπ.

⁴⁸ Περὶ νηστείας καί σωφροσύνης, Ὅμιλ. 4, PG 63, 600.

⁴⁹ Αὐτόθι, 9, PG 48, 539. Πρβλ. καί Ἱ. Δαμασκηνοῦ: «Καλὴ μὲν ἢ τεκνογονία, ἣν ὁ γάμος διανίστησι καί καλὸς ὁ γάμος διὰ τὰς πορνείας, ταύτας περικόπτων, καί τό λυσοῦδες τῆς ἐπιθυμίας διὰ τῆς ἐννόμου μίξεως οὐκ ἐὼν πρὸς ἀνόμους ἐκμαίνεσθαι πράξεις. Καλὸς ὁ γάμος, οἷς οὐ πάρεστιν ἐγκράτεια κρείττων δέ ἢ παρθενία, ψυχῆς τεκνογονίαν αὔξουσα καί Θεῷ καρπὸν ὄριμον, τήν προσευχὴν προσάγουσα», Ἑκδοσις Ὁρθοδόξου Πίστεως, βιβλ. Δ΄, 24, PG 94, 1212.

⁵⁰ Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθέτους συνεισάκτους, 1, PG 47, 495-496. Βλ. καί Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τοῖς ἐπὶ τό μονάζειν ἐνάγουσιν, 3, 15, 25, PG 47, 375.

⁵¹ Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον καί περὶ τοὺς ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας, 5, PG 51,232.

Παῦλος εἰς τήν πρός Ἑβραίους ἐπιστολήν του, «οὐ χωρίς οὐδεὶς ὄψεται τόν Κύριον» (Ἑβρ. 12, 14)⁵².

Ἡ παιδοποιΐα εἶναι ὁ δεύτερος σκοπός τοῦ γάμου. Ὁ Θεός ἔδωκε τήν παιδοποιΐαν ὡς ἀντίβαρον τοῦ ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰσελθόντος θανάτου, ὥστε διά τῆς γεννήσεως τῶν τέκνων νά παραμένουν καί διατηρῶνται αἱ ἔμψυχοι εἰκόνες τῶν τελευτόντων καί τό γένος ἡμῶν νά μή ἀπόλυται⁵³. Καί ἀκόμη ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι εἰς τήν ἀρχήν ὁ γάμος ἦτο ἀναγκαῖος διά τήν αὐξησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, σήμερον ὁμως, λέγει, -καί ὁμιλεῖ διά τήν ἐποχήν του!!- πού ἡ γῆ ἐπληρώθη ἀνθρώπων, προηγείται μεταξύ τῶν σκοπῶν τοῦ γάμου ἡ σωφροσύνη. Ἄλλωστε, ὡς ὑπογραμμίζει ὁ ἱ. πατήρ, ἡ παιδοποιΐα δέν εἶναι ἀποτέλεσμα μόνον τῆς βουλήσεως τῶν συζύγων, ἀλλά κυρίως τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ὡς τοῦτο προκύπτει καί ἀπό τήν ὑπαρξιν ἀκάρπων γάμων: «Δύο γάρ ταῦτα ἐστί δι' ἅπερ εἰσηνήκεται γάμος, ἵνα τε σωφρονῶμεν καί ἵνα πατέρες γινώμεθα· τῶν δέ δύο τούτων προηγουμένη ἡ τῆς σωφροσύνης ἐστί πρόφασις. Ἐπειδή γάρ εἰσηλθεν ἐπιθυμία, εἰσηλθε καί γάμος τήν ἀμετρίαν ἐκκόπτων καί πείθων μιᾶ χρῆσθαι γυναικί. Τάς γάρ παιδοποιΐας οὐχ ὁ γάμος ποιεῖ πάντως, ἀλλ' ἐκεῖνο τό ρῆμα τοῦ Θεοῦ, τό λέγον, Αὐξάνεσθε καί πληθύνεσθε, καί πληρώσατε τήν γῆν (Γεν. 1,28)· καί μαρτυροῦσιν ὅσοι γάμω μὲν ἐχρήσαντο, πατέρες δέ οὐκ ἐγένοντο. Ὡστε προηγουμένη αὕτη ἡ αἰτία, ἡ τῆς σωφροσύνης, καί μάλιστα νῦν ὅτε ἡ οἰκουμένη πᾶσα τοῦ γένους ἡμῶν ἐμπέπλησται. Παρά μὲν γάρ τήν ἀρχήν ποθεινόν τό τῶν παίδων ἦν, διά τό μνημόσυνον καί λείψανα καταλιμπάνειν ἕκαστον τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς»⁵⁴.

Ὡς δέ ἔπραξεν ὁ Θεός κατά τήν δημιουργίαν τῶν ἀγγέλων, ἔτσι θά ἠδύνατο νά πράξῃ καί διά τό ἀνθρώπινον γένος, μή δεόμενος τῆς ἐγγάμου καταστάσεως διά νά αὐξήσῃ αὐτό: «Γάμου οὐκ ἔδει τῷ Θεῷ πρός τό πολλούς ποιῆσαι τοὺς ἐπί γῆς ἀνθρώπους»⁵⁵. Οὔτε, λοιπόν, ὁ γάμος, «μή βουλομένου Θεοῦ»,

⁵² *Εἰς Ἰωάν. Ὁμιλ. 63,4, PG 59,352-354.*

⁵³ *Εἰς τό «διά δέ τάς πορνείας...», 3, PG 51, 213. Πρβλ. καί Γρηγορίου Νύσσης: «ὁ γάμος παραμυθία τοῦ ἀποθνήσκειν ἐπενοήθη», *Περί Παρθενίας*, 12, PG 46,376. Καί Ἰωάν. Δαμασκηνοῦ, «διά τό μή ἐκτριβῆναι καί ἀναλωθῆναι τό γένος ὑπό τοῦ θανάτου, ὁ γάμος ἐπινενόηται, ὡς ἂν διά τῆς παιδοποιΐας τό γένος τῶν ἀνθρώπων διασώζηται», *Ἐκδοσις Ἀκριβῆς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως*, Δ', PG 94, 1208.*

⁵⁴ *Εἰς τό «διά δέ τάς πορνείας», αὐτόθι καί *Περί Παρθενίας*, 19, PG 48, 547.*

⁵⁵ *Περί Παρθενίας*, 14, PG 48, 544, καί *Εἰς Γέν.*, κεφ. ΙΣΤ', Ὁμιλ. 38,2,

δύναται νά αυξηθή τό ἀνθρώπινον γένος, οὔτε καί ἡ παρθενία «βουλομένου πολλούς εἶναι, λυμανεῖται τό πλήθος»⁵⁶. Πράγματι, ἐάν ὁ ἄριστος σκοπός τοῦ γάμου ἦτο ἡ παιδοποιία, τότε θά ἦτο ἀκατανόητον νά χαρακτηρίζεται οὗτος ὡς «μυστήριον μέγα», ἀφοῦ ἡ ἀπόκτησις τέκνων εἶναι δυνατόν νά ἐπιτευχθῇ καί ὑπό τούς πλέον ἀνηθικούς ὄρους καί ἐκτός τοῦ γάμου.

Ἡ τεκνογονία ἀποτελεῖ λοιπόν βασικόν σκοπόν τοῦ γάμου καί ἔκφρασιν τῆς ἐντός τοῦ γάμου κοινωνίας τοῦ ἀνδρός καί τῆς γυναικός, οὐδόλως ὅμως ἐξαντλεῖ καί τό νόημα τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ⁵⁷. Ἡ «μετά μέτρου» χρῆσις τῆς σεξουαλικῆς ὁρμῆς ἐντός τοῦ γάμου δίδει εἰς τόν ἄνδρα τό χαρακτηριστικόν τοῦ πατρός, ἀφιεμένη δέ ἀνεξέλεγκτος ὁδηγεῖ εἰς μοιχείαν καί διαφθοράν⁵⁸. Ὅπως δέ διά τήν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, ὑποστηρίζει ὁ ἱ. πατήρ, ὁ κόσμος ἐν τῷ μεγαλείῳ του ὁδηγεῖ εἰς θεογνωσίαν, μή δικαιολογουμένης τῆς εἰδωλολατρίας, ἔτσι καί προκειμένου περὶ τῆς ἠθικῆς ζωῆς, ἡ «κατά φύσιν ἡδονή» ἐτέθη ὑπό τοῦ Δημιουργοῦ πρὸς καταστολήν τῶν σκιρτημάτων τῆς σαρκός καί ὄχι διά τὰς παρά φύσιν σαρκικὰς ἐκτροπὰς⁵⁹.

Ἡ παιδοποιία καί ἡ παιδοτροφία εἰς τόν γάμον, καί μάλιστα διά τήν γυναῖκα, εἶναι ἰδανικόν μέσον σωτηρίας. Ἡ γύνῃ εἰς τό κεφάλαιον τοῦτο ἐπέχει θέσιν διδασκάλου καί παιδαγωγοῦ τῆς σωφροσύνης⁶⁰. Τά τέκνα εἶναι «πολλῆς σωτηρίας ἀφορμή καί πρόφασις», ὅπως δύνανται νά ἀποβοῦν καί αἰτία ἀπωλείας. Ἡ καλή διαπαιδαγώγησις τῶν τέκνων δύναται νά ἀποφέρῃ μέγα μισθόν εἰς τούς γονεῖς καί στέφανον δόξης. Ἀντιθέτως, ἡ ἀμέλεια καί ἡ ὀλιγωρία εἰς τήν διαπαιδαγώγησιν αὐτῶν συνιστᾷ μεγάλην ἁμαρτίαν διά τούς γονεῖς, οἱ ὅποιοι «τὴν ἐσχάτην ὑποστήσονται δίκην»⁶¹. Ὡς παράδειγμα ἀξίων γονέων φέρει ἀπό τήν Π. Διαθήκην τόν Ἐνώχ, τόν ὁποῖον «μετέθηκεν» ἐν ζωῇ ὁ Θεός καί ὁ ὁποῖος «ἐγέννησε τόν Μαθουσάλα καί τότε εὐηρέστησε... ἵνα μή τις νομίση ἐμποδίζεσθαι πρὸς τὴν ταύτης κατόρθωσιν» (Γεν. 5,21-24)⁶². τόν

PG 53, 353 καί κεφ. Ε', Ὁμιλ. 21,3, PG 53, 178. Πρβλ. καί Γρηγορίου Νύσσης, *Περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου*, κεφ. 17, PG 44, 189.

⁵⁶ *Περὶ Παρθενίας*, 17, καί 15, PG 48, 546 καί 544.

⁵⁷ Βλ. καί Γεωργ. Μαντζαρίδου, *Χριστιανικὴ Ἠθικὴ τόμ. Β'*, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 16

⁵⁸ *Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Ἐφεσ.* κεφ. Α', Ὁμιλ. 2,3, PG 62, 20. *Εἰς Ψαλμ.* 148,5, PG 55, 491, ἐπίσης, *Εἰς Ματθ.* Ὁμιλ. 17, 6, PG 57, 256.

⁵⁹ *Εἰς ἐπιστ. πρὸς Ρωμ.* Ὁμιλ. 4,1, PG 60, 417.

⁶⁰ *Εἰς Ματθ.*, Ὁμιλ. 7,6, PG 57, 80.

⁶¹ *Περὶ παίδων ἀνατροφῆς*, Λόγ. 27, PG 63, 766.

⁶² *Εἰς Γέν. Ε'*, Ὁμιλ. 21,4, PG 53, 180.

προφήτην Μωϋσῆν, ὁ ὁποῖος εἶχε σύζυγον καί τέκνα «καί οὐκ ἐγένετο κώλυμα τοῦ Πνεύματος ὁ γάμος ἀλλά καί ὠμίλει τῇ γυναικί καί προφήτης ἦν»⁶³. τόν Ἀβραάμ, «ἄνδρα γυναῖκα ἔχοντα καί παιδιά τρέφοντα», τόν Ἰσαάκ, τούς Μακκαβαίους καί τόν προφήτην Ἡσαΐαν, οἱ ὁποῖοι, ἔγγαμοι ὄντες, εὐηρέστησαν Θεῷ⁶⁴. Ἀντιθέτως, ὁ πρεσβύτες Ἡλί (Α΄ Βασιλ. 2,16-24) «ἐπειδή τῶν παίδων οὐκ ἐπεμελήθη μετά ἀκριβείας, σφόδρα καί ἐλεεινῶς ἀπώλετο»⁶⁵.

Ἀπό τήν Κ. Διαθήκην φέρει ὡς παραδείγματα τόν Ἀκύλα καί τήν Πρίσκιλλαν (Ρωμ. 16,4-5) καί τόν Φιλήμονα καί τήν Ἀφρίαν (Φιλήμ. 1-2). Ὅλοι αὐτοί οἱ δίκαιοι, οἱ ὁποῖοι εὐηρέστησαν Θεῷ ζῶντες ὡς ἔγγαμοι, διδάσκουν «μὴ κατηγορεῖν τοῦ γάμου, μηδέ νομίζειν ἐμπόδιμα εἶναι καί κώλυμα τῆς εἰς ἀρετήν φερούσης ὁδοῦ, τό γυναῖκα ἔχειν, καί παῖδας τρέφειν, καί οἰκίας προϊστασθαι, καί τέχνην μεταχειρίζειν»⁶⁶. Μόνη ἀπαραίτητος προϋπόθεσις εἶναι ἡ νῆψις καί ἡ σωφροσύνη: «Ἐάν γάρ νήφωμεν, οὔτε γάμος, οὔτε ἀνατροφή, οὔτε ἕτερόν τι ἐμποδίσει ἡμῖν δυνήσεται εἰς τήν εὐαρέστησιν τήν πρός τόν Θεόν»⁶⁷.

Παραγγέλλων εἰς τούς γονεῖς τίνι τρόπῳ ὀφείλουν νά διαπαιδαγωγοῦν τά τέκνα των, συμβουλεύει νά τά ὀδηγοῦν συντόμως εἰς τόν γάμον «ἵνα καί τά τῆς σωφροσύνης αὐτοῖς διατηρῆται, καί μηδεμίαν λύμην δέξωνται ἐξ ἀκολασίας, ἔχοντες ἀρκοῦσαν παραμυθίαν καί δυνάμενοι τῆς σαρκός τά σκιρτήματα καταστέλλειν, καί κολάσεως ἐκτός εἶναι»⁶⁸.

Ὁ γάμος, κατά τόν ἰ. πατέρα, δέν εἶναι κώλυμα πρός τήν ἀρετήν ἀλλά μᾶλλον ἀσφάλεια τῆς σωφροσύνης. Διό καί μετά σταθερᾶς πεποιθήσεως διαβεβαιοῖ τούς ἐγγάμους ἀκροατάς του: «Ἐγώ τῷ ἐμῷ κινδύνῳ ἐγγυῶμαι σοι τήν σωτηρίαν»⁶⁹.

⁶³ Ἐπαινος, καί εἰς τό «Εἶδον τόν Κυριον...», Ὁμιλ. 4,2, PG 56, 122.

⁶⁴ Εἰς Ματθ., Ὁμιλ. 69,3, PG 58, 653.

⁶⁵ Πρός τούς πολεμοῦντας τοῖς ἐπί τό μονάζειν ἐνάγουσιν, 3,3, PG 47, 353.

Πρβλ. καί ἀντόθι 3,20, PG 47, 384· 3,21, PG 47, 386.

⁶⁶ Εἰς τό «Ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καί Ἀκύλαν», 3, PG 51, 190-191. Εἰς Ἐπιστ. πρός Ρωμ., Ὁμιλ. 30,3, PG 60,664. Βλ. καί νόθον Χρυσοστόμου, Πρός Ἰουδαίους καί Ἑλληνας καί αἰρετικούς: «Βλέπε καί Πέτρον τόν στῦλον τῆς ἐκκλησίας, ὅτι καί αὐτός γυναῖκα εἶχεν», PG 48, 1075. Πρβλ. καί Γρηγορίου Νύσσης: «καί οὗτος (ὁ γάμος) τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας οὐκ ἠλλοτριῶται», Περί Παρθενίας, κεφ. Ὅτι οὐδέ ὁ γάμος τῶν κατεγνωσμένων ἐστίν, 8, PG 46, 353.

⁶⁷ Εἰς Γέν. κεφ. Ε΄ καί ΣΤ΄, Ὁμιλ. 21,4, PG 53, 180.

⁶⁸ Εἰς Γέν. ΛΔ΄ καί ΛΕ΄, Ὁμιλ. 39,34, PG 54, 518.

⁶⁹ Περί νηστείας καί σωφροσύνης, Ὁμιλ. 4, PG 63, 600.

Πάντα ταῦτα, βεβαίως, πρέπει νά νοηθοῦν ὑπό τό κριτήριον τῆς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μετά τήν πτώσιν, ἡ ὁποία μετά τό Βάπτισμα ὀδεύει πρὸς τήν τελείωσιν. Ὡς συντελεστικός, λοιπόν, εἰς σωφροσύνην ὁ γάμος ἀποτελεῖ συγκαταβατικήν λύσιν ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἀκρασίας τοῦ ἀνθρώπου καί ὄχι ἐντολήν, πολύ περισσότερον ἐφ' ὅσον καί δι' ἄλλων τρόπων -ὡς, φερεῖται, ὁ ἀσκητικός βίος- δύναται ὁ πιστός νά ὀδεύσῃ πρὸς τήν τελείωσιν⁷⁰. Οἱ μὴ δυνάμενοι νά ἐγκρατευθοῦν καί ἐπιλέγοντες τόν γάμον δέν κολάζονται ὑπό τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, συγχωροῦντος τόν γάμον κατά «*πυρώσεως καί ἀκρασίας καί πορνείας καί πείρας σατανικῆς, καί ὑπέρ τοῦ ταῦτα μὴ γίνεσθαι τό πρᾶγμα συγχωρῶν*», ἀλλά ἀποστεροῦνται μόνον τῶν ἐπαίνων, οἱ ὁποῖοι ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς ἐν ἐγκρατεῖα διάγοντας⁷¹.

Ἐξ ὅλων τούτων δέν πρέπει νά ὀδηγηθῶμεν εἰς τό ἐσφαλμένον συμπέρασμα ὅτι ὁ γάμος ἐκλαμβάνεται ὑπό τοῦ ἱ. Χρυσόστομου ὡς ἀπλοῦν καταφύγιον διὰ τήν ἀποφυγὴν τῆς πορνείας. Αἱ θέσεις τοῦ ἱ. πατρός, ἐδραιωμένοι ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, πρέπει νά νοηθοῦν ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ σκοποῦ διὰ τόν ὁποῖον διευτυπώθησαν. Ἡ διδασκαλία του παρεμβαίνει διορθωτικῶς, ἀφ' ἑνός μὲν, εἰς τὰς συγχρόνους του ἀντιλήψεις περὶ τοῦ γάμου, αἱ ὁποῖαι, ὑπό τήν ἐπίδρασιν τῆς μανιχαϊκῆς διαρῆς, ἐθεώρουν πᾶν σαρκικόν ὡς κακόν, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὡς ἀπάντησις εἰς τὰς ἀρχαιοελληνικὰς περὶ γάμου ἀντιλήψεις, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας ὁ γάμος συνάπτεται διὰ τόν ἀποκλειστικόν σκοπὸν τῆς διαιωνίσεως τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους⁷².

⁷⁰ *Εἰς τό "Χήρα καταλεγέσθω..."*, 4, PG 51, 324. Βλ. καί Θ. Ζήση, μν. ἔργ., σ. 303.

⁷¹ *Περὶ Παρθενίας*, 39, PG 48, 562. Πρβλ. καί αὐτόθι, 33, PG 48, 555.

⁷² Ὁ Πλάτων διδάσκει ὅτι οἱ γονεῖς διὰ τῆς τεκνογονίας μετέχουν τῆς ἀθανασίας, «*γεννῶντες τε καί ἐκτρέφοντες παῖδας, καθάπερ λαμπάδα τόν βίον παραδίδοντας ἄλλους ἐξ ἄλλων, θεραπεύοντες αἰεὶ θεοὺς κατὰ νόμους*», *Νόμοι*, 6, 776B. Ὁ Ἀριστοτέλης, καίτοι ἀποδέχεται ὅτι καί ἄλλοι σκοποὶ δύναται νά ὑπηρετοῦνται διὰ τοῦ γάμου, ἐν τούτοις θεωρεῖ ὡς κύριον σκοπὸν τήν τεκνογονίαν, ὡς παράγοντα εὐτυχίας τῶν συζύγων, δεδομένου ὅτι «*θᾶπτον οἱ ἄτεκνοι διαλύονται· τά γάρ τέκνα κοινόν ἀγαθόν ἀμφοῖν συνέχει δέ τό κοινόν*», *Ἠθικά Νικομάχεια*, I,8,15 καί VII,12,7. Ὁ Δημοσθένης διακηρύσσει ὅτι «*τά μὲν ἑτέρας ἡδονῆς ἕνεκ' ἔχομεν, τὰς δέ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος, τὰς δέ γυναῖκας τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησιῶς καί τῶν ἔνδον φύλακα πιστήν ἔχειν*», *Κατὰ Νεαίρας*, 1386,122. Πβλ. καί Πλουτάρχου, *Σόλων*, 20. Βλ. καί Π. Δημητροπούλου, μν. ἔργ., σ. 66.

Τήν τεκνογονίαν ὡς κύριον σκοπὸν τοῦ γάμου ἀποδέχονται καί ἐκ τῶν Πατέρων καί Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, οἱ Ἰουστίνος, *Ἀπολογία Α' ὑπὲρ χριστιανῶν*, 29, PG 6, 373· Ἀθηναγόρας, *Πρεσβεία περὶ χριστιανῶν*, 33, PG 6, 965· Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, *Παιδαγωγός*, Β',10, PG 8, 497, 505, 512, *Στρωματεῖς*, Β', 23, PG 8, 1085 καί Γ',18, PG 8, 1212· Μεθόδιος ὁ

Διά τόν ἰ. Χρυσόστομον ἡ σωτηρία τοῦ χριστιανοῦ εἶναι ἐξ ἴσου κατορθωτή, τόσον διά τῆς παρθενίας ὅσον καί διά τοῦ γάμου, ἀρκεῖ ἕκαστος νά βαδίση τήν ὁδόν τῆς ἐπιλογῆς του σωφρόνως καί κατά τάς ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ. Ὑπογραμμίζει μέ ἔμφασιν: «Οὐχ εἶς σωτηρίας τρόπος, ἀλλά πολλοί καί διάφοροι. Καί τοῦτο λέγει μέν ἀορίστως ὁ Χριστός, πολλές εἶναι μονάς ἀποφαινόμενος παρά τῷ Πατρὶ λέγει δέ μετὰ διορισμοῦ τινος ὁ Παῦλος, οὕτω γράφων. Ἄλλη δόξα ἡλίου, καί ἄλλη δόξα σελήνης, καί ἄλλη δόξα ἀστέρων ἀστήρ γάρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ. Ὁ δέ λέγει, τοιοῦτον ἐστίν Οἱ μέν ὡς ἡλιος λάμπουσιν, οἱ δέ ὡς σελήνη, οἱ δέ ὡς ἀστέρες»⁷³. Ὅπως πολύ εὐστοχα σχολιάζει καί ὁ Paul Evdikiμον, «Ἡ συζυγική ἀγνότης καί ἡ Μοναστική Παρθενία ἀντιτίθενται καί ἀλληλοζητοῦνται εἰς τήν φαινομενικήν των ἀντινομίαν. Ὅθεν εἶναι εἰς ἐκάστην τῶν δύο ὁδῶν, ὅπου ἐφαρμόζεται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου: "ὁ νοῶν νοήτω"! αὐτό τό ὁποῖον τάς τοποθετεῖ τήν μίαν καί τήν ἄλλην εἰς τήν ἀξίαν μιᾶς ὁμοίας ἀσκήσεως τοῦ ἀπολύτου»⁷⁴.

Ἡ κατάστασις, βεβαίως, τῆς παρθενίας εἶναι ἀπερίσπαστος καί ἰδανική καί ἐνδεδειγμένη διά τήν ἐν προσευχῇ καί ἀσκήσει προετοιμασίαν διά τήν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, ὅπου καί οἱ σύζυγοι «ὡς ἄγγελοι Θεοῦ ἐν οὐρανῶ εἰσι» (Ματθ. 22, 30). Ἐνεκα ὁμως τῆς πτώσεως, ἡ καταπεσοῦσα ἀνθρωπίνη φύσις ἀποδεικνύεται τόσον ἀδύναμος ἐναντι τῆς ἁμαρτίας, ὥστε ὁ Θεός ἐν τῇ φιλανθρωπία Του δέν περιέλαβε τήν παρθενίαν μεταξύ τῶν

Ὀλύμπου, Συμπόσιον τῶν δέκα παρθένων ἢ περί ἀγνείας, λόγ. Β', PG 18, 49· Μ. Βασίλειος, Περί Παρθενίας, 38, PG 30, 745· Ἀμβρόσιος, PL, 15, 1632 B, καί ἰδιαιτέρως ὁ ἰ. Αὐγουστίνος, *De bono conjugali, lib. I, 24*, PL 40, 394.

⁷³ Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τοῖς ἐπὶ τό μονάζειν ἐνάγουσιν, 3,5, PG 47, 356. Πρβλ. καί Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως: «Ἄμφω γάρ ἅγιοι ἐν Κυρίῳ, ἡ μέν ὡς γυνή, ἡ δέ ὡς παρθένος», *Στρωματεῖς*, 3,12, PG 8, 1189.

⁷⁴ P. Evdikiμον, *Μυστήριον τῆς ἀγάπης*, μετάφρ. Ἀρχιμ. Σερ. Ὁρφανοῦ, Ἀθῆναι 1967, σ. 61. Καί συμπληρώνει: «Ἡ Ἀνατολή δέν ἐγνώρισε ποτέ τήν διάκρισιν μεταξύ τῶν κανόνων καί τῶν συμβουλῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Τό Εὐαγγελικόν σύνολον ἀπευθύνεται εἰς κάθε ἄνθρωπον, ἕκαστος ἐν τῇ ἰδίᾳ του καταστάσει ἐκλήθη εἰς τό ἀπόλυτον τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι λοιπόν μάταιον ν' ἀναζητῶμεν, νά ξεχωρίσωμεν τό πρωτεῖον μιᾶς καταστάσεως ἐπὶ τῆς ἄλλης, εἶναι μία ἀφηρημένη φανταστική ἐνέργεια, διότι εἶναι ἀπρόσωπος. Ἡ ἄρνησις ἢ ὁποῖα ἐνυπάρχει ἐντός τῶν δύο καταστάσεων ἀξίζει, ὅ,τι ἀξίζει τό θετικόν περιεχόμενον, τό ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος θέτει: τήν σφοδρότητα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ», αὐτόθι.

Περί τῆς γενικῆς καί διά κάθε χριστιανόν ἰσχύος τῶν εὐαγγελικῶν κανόνων καί ἐντολῶν, βλ. καί ἰ. Χρυσόστομον, *Εἰς ἐπιστ. Α' πρὸς Κορ.*, Ὀμιλ. 19,1, PG 61, 151.

ἀπαραιτήτων ἐντολῶν πρὸς σωτηρίαν⁷⁵. Ἀλλά καὶ ὁ γάμος, ὀρθῶς βιούμενος, δύναται νὰ ὀδηγήσῃ ἀσφαλῶς εἰς σωτηρίαν τοὺς δι' αὐτοῦ ἀσκουμένους. «Οὐ γὰρ ἐστὶ κώλυμα τῆς πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀποδημίας ὁ γάμος ἐπεὶ εἰ κώλυμα ἦν, καὶ ἐπιβουλεύειν ἡμῖν ἔμελλεν ἢ γυνή, οὐκ ἂν αὐτὴν ἐξ ἀρχῆς ποιῶν ὁ Θεός, ἐκάλεσε βοηθόν»⁷⁶. Ὁ Χρυσόστομος, ἰδιαίτερος εἰς τὰ συγγράμματα τῆς ὠριμότητός του, ἀσχολεῖται ἐπισταμένως μὲ τὸ θέμα τῆς σωτηρίας τῶν συζύγων ἐν τῷ γάμῳ, χωρὶς, βεβαίως, νὰ ὑποβαθμίζει ποτέ τὴν λαμπρότητα τῆς παρθενίας. Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὴ μία ἀποστροφή τοῦ λόγου του: «Αἰσχυνέσθωσαν ἀμφότεροι νῦν καὶ οἱ τὸν γάμον κακίζοντες καὶ οἱ παρὰ τὴν ἀξίαν αὐτὸν ἐπαίροντες»⁷⁷. Ἡ ἠθικὴ ἀξία τοῦ γάμου ἀνάγεται εἰς τὴν προαίρεσιν τῶν συζύγων καὶ ὄχι εἰς τὸν γάμον καθ' ἑαυτόν. Ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὴν χρῆσιν ἄλλων ἀγαθῶν, λέγει ὁ ἱ. πατήρ, κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου, δέν εἶναι ὁ οἶνος ἡ αἰτία τῆς μέθης ἀλλὰ ἡ ἐπιλογή τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία καθιστᾷ τὸν οἶνον μέσον χαρᾶς ἢ αἰτίαν τοῦ πάθους τῆς μέθης, ἔτσι καὶ εἰς τὸν γάμον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προαίρεσιν τῶν συζύγων ἐάν ὁ γάμος θὰ γίνῃ ἐργαστήριον σωτηρίας ἢ ἐμπόδιον τῆς πορείας πρὸς τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν: «Δυνατὸν καὶ σφόδρα δυνατὸν καὶ γυναῖκας ἔχοντας τὴν ἀρετὴν μετιέναι, ἐάν θέλωμεν. Πῶς; Ἐάν ἔχοντες γυναῖκα, ὡς μὴ ἔχοντες ὄμεν ἐάν μὴ χαίρωμεν ἐπὶ κτήσεσιν, ἐάν τῷ κόσμῳ χρώμεθα ὡς μὴ καταχρώμενοι. Ἐάν δέ τινες ἐμποδίσθησαν ὑπὸ γάμου, ιδέτωσαν ὅτι οὐχ ὁ γάμος ἐμπόδιον, ἀλλ' ἡ προαίρεσις ἢ κακῶς χρησαμένη τῷ γάμῳ»⁷⁸. Ὁ ἱ. Χρυσόστομος οὐδέν τὸ ἀπαχθές ἢ ἀκάθαρτον εὐρίσκει εἰς τὸν γάμον. Ἀντιθέτως πολλάκις κάνει λόγον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς καθαρότητος καὶ τῆς ἀγνότητος ἐν τῷ γάμῳ⁷⁹.

⁷⁵ Περὶ Παρθενίας, 2, PG 48, 535, καὶ αὐτόθι, 17, PG 48, 546. Βλ. καὶ Μ. Βασιλείου, Περὶ Παρθενίας, 55, PG 30, 780.

Ἄγκύρας, @@@@ «Ὁ Κύριος οὐδαμοῦ ἐνομοθέτησε παρθενίαν», PG 30, 780.

⁷⁶ Ἐπαινος, καὶ εἰς τὸ «Εἶδον τὸν Κύριον...», Ὅμιλ. 6,1, PG 56, 136, βλ. καὶ αὐτόθι, 4,2: «βοηθός σοι δέδοται ἢ γυνή, μὴ ἐπίβουλος», PG 56,122.

⁷⁷ Περὶ Παρθενίας, 24, PG 48, 550.

⁷⁸ Εἰς Γέν. κεφ. Ε' καὶ ΣΤ', Ὅμιλ. 22, 3, PG 53, 189. Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Ἐβρ., κεφ. Δ', Ὅμιλ. 7,4, PG 63, 68. Βλ. καὶ Meth. Fouyas, *The social message of St. John Chrysostom*, Athens, 1968, σ. 62.

⁷⁹ Εἰς Ματθ., Ὅμιλ. 59,7, PG 58, 583. Εἰς Ἐπιστ. Α' πρὸς Θεσσ., κεφ. Δ', Ὅμιλ. 5,3, PG 62, 426. Εἰς τὸ «Ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν», 1,3, PG 51, 91.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ τοῦ γάμου καὶ τῶν σκοπῶν αὐτοῦ, -θεωρουμένου πάντοτε τοῦ γάμου ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ σχεδίου τῆς Θείας Οἰκονομίας ὡς βοηθητικοῦ στοιχείου διὰ τὸν μεταπτωτικὸν ἄνθρωπον πρὸς ὀλοκλήρωσιν καὶ τελείωσιν τῶν συζύγων ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ τῇ συζυγικῇ συναφείᾳ-, ἐπέδρασε καταλυτικά εἰς τὴν μετέπειτα ἀνάπτυξιν τῆς Ὁρθοδόξου περὶ γάμου Θεολογίας. Ἀντιτίθεται, ἀφ' ἑνός μὲν, πρὸς τὴν γνωστικὴν περὶ γάμου διδασκαλίαν, ὡς μέσου διαλυτικοῦ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ κακοῦ δημιουργοῦ, ἀφ' ἑτέρου, πρὸς τὴν αὐγουστίνειον θεώρησιν καὶ διδασκαλίαν τῆς concupiscentia, ὡς ἁμαρτωλοῦ καταλοίπου ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἀρχαιοελληνικὰς ἀντιλήψεις περὶ τῆς παιδοποιΐας ὡς τοῦ μοναδικοῦ σκοποῦ τοῦ γάμου.

Ἡ ὀλοκλήρωσις τῶν συζύγων ἐν τῇ τιμίᾳ καὶ εὐλογημένῃ ἐνότητι αὐτῶν ὀδηγεῖ εἰς σωφροσύνην καὶ εἰς τελείαν κοινωνίαν ἀγάπης, μέ συνακόλουθον ἀγαθὸν καρπὸν τὴν τεκνογονίαν, ἀναδεικνύουσα τὸν γάμον, τὴν αἰτίαν τῆς ζωῆς, ὡς τό Μυστήριον τῆς Ἀγάπης. «Μετά συμμετρίας τῷ γάμῳ χρῶ καὶ πρῶτος ἐν τῇ βασιλείᾳ ἔση καὶ πάντων ἀπολαύσεις τῶν ἀγαθῶν»⁸⁰.

---

⁸⁰ *Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Ἐβρ., κεφ. Ε', Ὅμιλ. 7,4, PG 63, 68.*